

Jan-Edanak

Oraindik-orain jaso degu Teodoro Bardaji jaunaren eskutitz ernagarri bat.

Bardaji au, enura gabe, gaur Europa guziko sukaldari onenetako bat da.

Berez Aragoitarra —orain 75 urte Binefar'en jaioa—, izen aundi-ko sukalde asko zaitu ditu: Madrid'eko “Nuevo Club”, Casino” ta “Gran Peña” koak, adibidez. Baita Infantado'ko Dukeena ere. Orobat, bere gain egon zan aldi batean Erregeen Madrid'eko Jauregi'ko sukalde ere. España'tik kanpoan ere ibillia ta ezaguna da.

Idazle bezala ere trebea da, ta beste liburuen artean, “La Cocina de Ellas”, “Indice Culinario” ta “La salsa mahonesa” ren egillea da.

Iñork gutxiek bezala ezagutzen du Bardaji'k Euskalerrri'ko Sukalde. “Bakallaoa pil-pil-erara” ta “Bakallao Busturia-erara” berak “La Cocina de Ellas” —en bezala bereizten duan batek, badaki noski zertxobait gure Sukaldeaz...

Ona emen gutxi-gora-beera ta euskeraturik Bardaji jaunaren eskutitza.

“Jaun agurgarria: Atsegin-pozez artu nuan zuk bidaldu zenidan EGAN'en zenbakia. Batez ere, oso gogoko izan zait zuk aldizkari eskutitza en zenbakia. Batez ere, oso gogoko izan zait zuk aldizkari eder ortan zuzentzen dezuan “Jan-edan” atal ori. Zorionak.

Nik nere bizi guzian sukalde-arazoetan egin det lana. Eltze, zar-tagi ta jatontzi artean ibilli naiz ni beti jaio nintzan ezker. Berrogei ta bost urtean zaitua naiz Infantado'ko Dukeen sukalde, ta orrela, urtero iru-bat illabete Donostia'n, Zarautz'en eta Lazkao'n igarotzen nituan.

Jakiña, aldi artan txit ongi ezagutu nituan. Euskalerrri'ko, edo zuek esaten dezuen bezala, “Txoko”-ko, jan-edan mota guziak. Eta,

egia esan, gauza bat da zuen orko sukalde jatorra, ta bestea, ia antzik ere ez duana, ortik kanpoan, jatetxe ospetsuetan izan arren, erabiltzen dan Euskalerra izeneko sukaldea.

Gazte nintzala ezagutu nuan Nikolasa donostiar sukaldari aditua. Baita bere senar Narziso Dolagaray ere. Oni makiñabat aldiz Bretxa'ko Merkatua'n erositia naiz, Dukeen etxerako, aragia.

Orobat, "La Cocina de la Nicolasa" deritzan liburu ospetsua ere ezagutzen det. Nere ustez, Marañon'en itzaurrea da liburu orren zatirik onena. Jaki-prestaerak ez dira guzizkoak. Gai ontan, Euskalerra'ko Sukaldez idatzi diran beste liburu geienen akats ber-berak ditu. Bat edo beste kendu ezker, gafiñontzeko jaki-prestaera guziak andik eta emendik artuak dirala derizkiot, eta, gañera, sukalde-arazo ta euskal-oiturak ongi ezagutzen ez dituzten idazleak tajutuak.

Onelako liburuekin gertatzen dana da, zinemako artisten eta toteroen liburuekin jazotzen dana. Izenpetu bai, baña sarritan egille egiazkoa, idazle adiskiren bat izan oi da.

Jaki-prestaerak ez dute askotan jabe ezagunik izaten, eta edozein ajolagabeak eskuratu lezazke. Ta onela, batzuek fede onez uste izan oi dute, Euskalerra'n erabiltzen diran kazuelatxoan antzekoetan aurkeztutzen diran jaki guziak, Euskalerra'ko sukalde berezikoak dirala.

Euskalerra'ko sukaldea, sukalde jator, bakun, gozo ta etxeokoa; berez sukaldari jaiotako Euskalerra'ko etxeokandreak kontuz gertu ta antolatzen duten sukaldea, beste gauza bat, txit berezia, da.

Nai izan ezker, nere "La Cocina de Ellas" liburuan arkituko dituzu Euskalerra'ko jaki-prestaera batzuek. Adibidez, "Legatza saltan", "Zarauztar piparrada", "Oillasko-barrunbeak", "Solomo-xerrak baserri-erara", "Egaluzea Donostia'ko erara" ta abar. Gañera, bidaltzen dizkitzut oraindik argitara eman ez dituan beste batzuek, EGAN'en azaldu nai badituzu. Ona beren izenak: "Txal-saieskiak piparrakin", "Txal-saieskiak porruekin", "Perretxiku-nasketa" ta "Egaluzea tomatearekin".

Nere adiskide maite Inazio Domenech'ek "La Cocina Vasca" liburuan nere jaki-prestaera asko dakarzki. Nik aldizkari batean orain urte batzuek argitaratuak, guziak. Nere izen-deituren T. B. lengo letraz bereizten ditu Domenech'ek bere liburu ortan.

Euskerazko izenak ere nik eman nizkan beroni, ta neri berriz euskalzale trebe batek —Lazkao'ko organo-jotzalleak— gaztelaniatik euskeratu zizkidan.

"Parabere'ko Markesa"-k ere antolatu zituan Euskalerra'ko jaki-prestaera batzuek. Jakingo dezu apika jatorriz Suizatarra zala, ta bere izena,, Maria Mestayer. Bilbao'n Etxagüe jaun batekin ezkon-

duta bizi zan. Erraztasun aundia zuan ikasteko ta zaletasuna ere bai irakurtzeko, ta orrela sukalde-gaiaz ondotxo bazekien.

Entzute aundikoak dira Euskalerrri'ko tripazai-elkarteak. Elkartekideak beren eskuz jakiak gertutzen dituzten jatetxe oriek. Nik bein edo bein sukalkintzan jardun izandu naiz, zuzendari bezala bederik, onelako elkarte batean: Zarautz'ko "La Reja"-n. Ta beragatik, badakit ongi asko nolako arretaz lan egiten dan doki auetan, xeetasun txikienei ere begiratuaz, eta, batez ere, nolako ardura ipintzen dan, esate baterako, arraia edo aragia aukeratu bear danean. Aidibidez, arraia ez sarekoa baizik amukoa izan bear du, ta aragia berriz, ill aurretik atsedentxo bat egindako ganaduarena, ta ez lanean edo ibilleran nekatutakoarena.

Nik gerra-aurrean osatu nuan irureun ale eta geiagoko jan-edan galetako liburutegia, baña egungo egunean irurogel-bat-edo baizik ez ditut gordetzen, eta, egia esan, alegin aundirik ere ez det geitzeko egiten, nere gaurko aideetan ezpaitzat sukalde-zalerik gelditzen.

Franko idatziko nuke zuen Erri zoragarri orrezaz eta baita beraren Sukalde bikañari buruz, baña geiegi luzatu gabe, obe izango det bukatzea.

Zorionak, berriro, aldizkari ernagarri ortan egiten ari zeraten lanagatik. Ta barkatu sukalde-langille onen berriketa auk. Eten gabe ariko bai-nitzake, nere ainbesteko zaletasuna dioan ogibideari buruz izketan. Eta berdin, Euskalerrri'ko Sukaldeari buruz. Bera baita, inolaz ere, España'ko onena. Aztu gabe, gañera, egia bada, Dionisio Perez-ek esan duan bezala, España'k erakutsi ziola Europa'ri jaten, Euskalerrria izan dala noski España'ri sukalkintzan, España'ri kozinan erakutsi diona. *Teodoro Bardaji.*"

Beste zenbaki batean argitaratuko ditugu Bardaji jaunak, aldatu degun eskutitzarekin batera, bidaldu dizkigun Euskalerrri'ko jaki-prestaera berriak.

A. A.

* * *

Rainiero III ta Grace Kelly'ren ezkontza dala-ta, jan-edan berri batzuek sortu dizkigute.

Orietako bat, *Sorbet d'orange à la Chartreuse Grace Kelly* da. Ta beste bat —Paris'eko Maubourg jatetxeko sukaldari M. Laurent'ek sortutakoa— *Poulet Prince Rainier*.

Ona *poulet* onen errezeza:

"Oillasko bat erdibitu, bi zatiak zapaldu ta erretzen ipiñi, Amerika'ko erara, baña olioarekin. Kazuela batean intxaur azi bat aundiko

esne-koipe puska bat urtu, ta bertan bereala oillasko-zatiak bota ta minutu batzuetan eduki. Ondoren, sutu guzia coñakarekin eta geitu iru-bat zalitxo almendra-mikatz-autsez gaiñeratuak, platano-zumu gutxi bat eta urdaiaspiko xerra batzuek. Azkenik, maira ateratzeakoan, tomate erre ta txanpiñon-burutxo batzuetaz osatu ta apaindu”.

* * *

Maurice-Edmond Sailland —eta ez Edmond-Maurice, egunkari ta aldizkari batzuetan irakurri degun bezala—, Curnonsky izengoitiz ezagunagoa zan idazle ospetsua, il zaigu.

Jan-edan-gaietan etzan ziur asko, Frantzia'n ezezik lurbira osoan ere, Curnonsky bezain gizon ikasirik.

Berak irabazi zuan 1951'ean “Prosper Montagne” izeneko sukalde-literatura-saria.

Main-on-zale bezala ere txit nabarmena zan. *Le Prince de Gastronomes* esan ezkeru, bazekien Frantzia'ko jale guziak nor aitatu nai zan: Curnonsky aundia.

Goiko Maia'n ikusi dezagula.

* * *

Joan dan Dagonillean berealdiko txakoliñ-sariketa bat egin zan Bakio'n.

Txakoliñ beltzetik berrogei-bat erakuskari bildu ziran sariketa ortara, eta txuritik berriz ogei ta geiago.

“Sociedad Alkartasuna”-k irabazi zituan lenengo saria ezezik beste geientsuenak ere.

Elexpuru anaiak, Isidoro Beltran'ek eta Arrien'en alargunak ere jaso zituzten saritxo batzuek.

Gorago aitatutako “Sociedad Alkartasuna” ori, Bakio'n bertan oraintsu sortutako elkarte bat da, ta, diotenez, txit adoretzu ta egoki ari omen da txakoliñ-gertuera lanetan.

* * *

Galicia'ko Cambados deritzan erri txiki-politean ere izan da oraindik-orain beste ardo-sariketa bat: *Albariño-festa*. Galicia'n, Albariño izenez matsondo-mota berezi bat ezagutzen da.

Sariketa ori zala-ta, bildu ziran Cambados'en Galicia'ko idazle ta olerkari nagusienak: Castroviejo, Cunqueiro, Figueroa ta abar.

Lenengo saria Zarate jaun bati eman zioten, eta irugarrena berriz Sotomayor'ko Erretore jaunari.

A.